Central Asian Research Journal of Natural and Exact Sciences
INTERNATIONAL SCIENTIFIC, APPLIED AND THEORETICAL JOURNAL
2026 / No. 1 (1)
SCIENCE FOR A SUSTAINABLE CENTRAL ASIA

UDK 614.1

Aholining salomatlik ko‘rsatkichlarini gigiyenik baholash

Bokiyev Kamriddin Toshmatovich
University of business and science universiteti Toshkent filiali klinik fanlar kafedrasi katta o‘qituvchisi, t.f.n

Annotatsiya

Ushbu maqolada aholi salomatligini tavsiflovchi asosiy ko‘rsatkichlar, ularni yig‘ish, statistik tahlil qilish va gigiyenik jihatdan baholashning nazariy hamda amaliy asoslari yoritilgan. Aholining salomatlik holatini baholashda demografik ko‘rsatkichlar, kasallanish, o‘lim, chaqaloqlar va onalar o‘limi, o‘rtacha umr davomiyligi, nogironlik, jismoniy rivojlanish hamda tibbiy yordamdan foydalanish ko‘rsatkichlarining ahamiyati ko‘rib chiqilgan. Shuningdek, salomatlik ko‘rsatkichlarining atrof-muhit, turmush tarzi, ovqatlanish, mehnat sharoiti, ichimlik suvi va sanitariya-gigiyena holati bilan bog‘liqligi tahlil qilingan. Gigiyenik baholashda aholining turli guruhlari o‘rtasidagi farqlarni aniqlash, vaqt davomida dinamikani kuzatish va xavf omillarini baholash muhimligi asoslab berilgan.

Kalit so‘zlar: aholi salomatligi, gigiyenik baholash, kasallanish, o‘lim, demografik ko‘rsatkichlar, sanitariya, gigiyena, atrof-muhit, epidemiologiya, sog‘liqni saqlash.

Kirish

Aholi salomatligi jamiyatning ijtimoiy-iqtisodiy rivojlanishini belgilovchi muhim ko‘rsatkichlardan biridir. Aholining salomatlik darajasi nafaqat tibbiy xizmatlarning holatini, balki yashash muhiti, mehnat va dam olish sharoitlari, ovqatlanish sifati, ekologik vaziyat, sanitariya-obodonlashtirish darajasi hamda aholining turmush tarzini ham aks ettiradi. Shu sababli aholi salomatligini o‘rganish tibbiyotning alohida yo‘nalishi bilan cheklanib qolmay, gigiyena, epidemiologiya, demografiya, statistika va ijtimoiy tibbiyot bilan chambarchas bog‘liqdir.

Jahon sog‘liqni saqlash tashkiloti (JSST) sog‘liqni saqlash tizimlarini monitoring qilishda turli xil sog‘liq indikatorlaridan foydalanishni tavsiya qiladi. Bunday indikatorlar qatoriga umr davomiyligi, onalar va bolalar o‘limi, yuqumli va yuqumsiz kasalliklar, atrof-muhit xavflari, suv va sanitariya holati kabi ko‘rsatkichlar kiradi. JSSTning sog‘liq ko‘rsatkichlari bo‘yicha zamonaviy metodik hujjatlarida indikatorlarni aniqlash, tasniflash, tekshirish va statistik tahlil qilishga alohida e’tibor berilgan. Gigiyenik nuqtayi nazardan aholining salomatligini baholashning asosiy maqsadi mavjud salomatlik holatini aniqlash bilan birga, unga ta’sir qiluvchi muhit omillarini ham o‘rganishdir. Masalan, ichimlik suvining sifati, havoning ifloslanishi, oziq-ovqat xavfsizligi, uy-joy sharoiti va sanitariya infratuzilmasining holati aholining kasallanish darajasiga bevosita yoki bilvosita ta’sir ko‘rsatishi mumkin.

Tadqiqotning maqsadi

Aholining salomatlik ko‘rsatkichlarini gigiyenik baholashning asosiy mezonlarini o‘rganish, salomatlik holatini ifodalovchi ko‘rsatkichlarni tavsiflash hamda ularni yashash muhiti va gigiyenik omillar bilan bog‘liq holda tahlil qilish.

Tadqiqot vazifalari

Ushbu maqsadga erishish uchun quyidagi vazifalar belgilandi:

- aholining salomatligini ifodalovchi asosiy ko‘rsatkichlarni o‘rganish;
- demografik ko‘rsatkichlarning gigiyenik ahamiyatini aniqlash;
- kasallanish va o‘lim ko‘rsatkichlarini baholash;
- bolalar va onalar salomatligi ko‘rsatkichlarini tahlil qilish;
- jismoniy rivojlanish ko‘rsatkichlarining ahamiyatini ko‘rsatish;
- atrof-muhit va sanitariya-gigiyena omillarining aholi salomatligiga ta’sirini baholash;
- salomatlik ko‘rsatkichlarini statistik tahlil qilishning asosiy usullarini yoritish.

Aholi salomatligi tushunchasi va uning gigiyenik ahamiyati

Aholi salomatligi — ma’lum hududda yashovchi aholining jismoniy, ruhiy va ijtimoiy holatini ifodalovchi kompleks tushunchadir. Uni faqat kasalliklarning mavjud yoki mavjud emasligi bilan baholab bo‘lmaydi. Aholining salomatligi bir nechta o‘zaro bog‘liq ko‘rsatkichlar tizimi orqali tavsiflanadi. Gigiyena fanida salomatlikni o‘rganishda “aholi —

yashash muhiti — sog‘liq” tizimi muhim ahamiyatga ega. Inson organizmi doimiy ravishda tashqi muhit bilan aloqada bo‘ladi. Havo, suv, tuproq, oziq-ovqat, iqlim, shovqin, vibratsiya, radiatsiya, mehnat sharoiti va boshqa omillar organizmga ta’sir ko‘rsatadi.

Shuning uchun salomatlik ko‘rsatkichlarini baholashda faqat tibbiy statistik ma’lumotlarni emas, balki ekologik va gigiyenik ma’lumotlarni ham hisobga olish lozim. JSSTning zamonaviy sog‘liq indikatorlari tizimida sog‘liq natijalari bilan bir qatorda xavf omillari va sog‘liqni saqlash xizmatlaridan foydalanish ko‘rsatkichlari ham kuzatiladi. Bunda umr davomiyligi, sog‘lom umr davomiyligi, onalar va bolalar o‘limi, yuqumli kasalliklar, yuqumsiz kasalliklar, havo ifloslanishi va xavfsiz suv-sanitariya xizmatlaridan foydalanish kabi ko‘rsatkichlar alohida o‘rin tutadi.

Aholi salomatligining asosiy ko‘rsatkichlari

Aholining salomatligini gigiyenik baholashda ko‘rsatkichlarni bir necha asosiy guruhlarga ajratish mumkin:

- Demografik ko‘rsatkichlar.
- Kasallanish ko‘rsatkichlari.
- O‘lim ko‘rsatkichlari.
- Onalar va bolalar salomatligi ko‘rsatkichlari.
- Jismoniy rivojlanish ko‘rsatkichlari.
- Nogironlik ko‘rsatkichlari.
- Aholining tibbiy yordamdan foydalanish ko‘rsatkichlari.
- Hayot sifati va sog‘lom umr davomiyligi ko‘rsatkichlari.

Mazkur ko‘rsatkichlar birgalikda baholanganda aholining salomatlik holati haqida ancha to‘liq tasavvur hosil qilish mumkin.

Demografik ko‘rsatkichlar

Demografik ko‘rsatkichlar aholi tarkibi va tabiiy harakatini ifodalaydi. Ularning asosiylariga tug‘ilish, o‘lim, tabiiy o‘sish, nikoh, ajralish, migratsiya, yosh va jins tarkibi kiradi.

Tug‘ilish koeffitsiyenti ma’lum davrda tug‘ilgan bolalar sonining o‘rtacha aholiga nisbati orqali aniqlanadi:

Tug‘ilish koeffitsiyenti = tug‘ilganlar soni / o‘rtacha aholi soni × 1000.

O‘lim koeffitsiyenti esa ma’lum davrdagi vafot etganlar sonining o‘rtacha aholi soniga nisbati bilan hisoblanadi:

O‘lim koeffitsiyenti = vafot etganlar soni / o‘rtacha aholi soni × 1000.

Tabiiy o‘sish tug‘ilish va o‘lim ko‘rsatkichlari o‘rtasidagi farq bilan belgilanadi.

Demografik ko‘rsatkichlarni gigiyenik baholashda aholining yosh-jins tarkibini hisobga olish juda muhim. Chunki yosh tarkibi turlicha bo‘lgan hududlarda umumiy o‘lim yoki kasallanish ko‘rsatkichlarini to‘g‘ridan-to‘g‘ri taqqoslash noto‘g‘ri xulosalarga olib kelishi mumkin. Shu sababli standartlashtirilgan ko‘rsatkichlardan foydalanish maqsadga muvofiq.

Kasallanish ko‘rsatkichlari

Aholi salomatligini tavsiflovchi eng muhim ko‘rsatkichlardan biri kasallanishdir. Kasallanish deganda ma’lum hudud va ma’lum vaqt oralig‘ida aholida aniqlangan kasalliklar majmui tushuniladi.

Kasallanishni baholashda quyidagi ko‘rsatkichlar qo‘llanadi:

- birlamchi kasallanish;
- umumiy kasallanish;
- alohida kasalliklarning tarqalganligi;
- yuqumli kasallanish;
- vaqtinchalik mehnatga layoqatsizlik bilan kechadigan kasallanish;
- kasalliklarning yosh va jins bo‘yicha taqsimlanishi.

Birlamchi kasallanish ma’lum davr davomida aholida birinchi marta aniqlangan kasalliklar sonini ifodalaydi.

Umumiy kasallanish esa tibbiy muassasalarga murojaatlar yoki tibbiy kuzatuv natijasida qayd etilgan kasalliklarning umumiy miqdorini tavsiflaydi. Kasallanish ko‘rsatkichlarini gigiyenik baholashda kasalliklarning tuzilmasiga alohida e’tibor beriladi. Masalan, nafas olish tizimi kasalliklarining yuqori ulushi havo ifloslanishi, ishlab chiqarish changlari, kimyoviy moddalar yoki mikroiqlim sharoitlari bilan bog‘liq bo‘lishi mumkin. Biroq bunday bog‘liqlikni aniqlash uchun epidemiologik va statistik tadqiqotlar orqali boshqa omillar ham hisobga olinishi kerak. Yuqumsiz kasalliklar — yurak-qon tomir kasalliklari, qandli diabet, saraton, surunkali nafas olish kasalliklari va

boshqalar — ham aholining salomatlik holatini baholashda muhim o‘rin egallaydi. JSST sog‘liq indikatorlari tizimida yuqumsiz kasalliklar, ularning xavf omillari va muddatidan oldingi o‘lim ko‘rsatkichlari alohida monitoring qilinadi.

O‘lim ko‘rsatkichlarini gigiyenik baholash

O‘lim ko‘rsatkichi aholi salomatligining eng muhim integral ko‘rsatkichlaridan hisoblanadi. Uni umumiy va maxsus ko‘rsatkichlarga ajratish mumkin. Umumiy o‘lim koeffitsiyenti aholining barcha guruhlari bo‘yicha o‘lim darajasini ko‘rsatadi. Maxsus o‘lim ko‘rsatkichlari esa yosh, jins yoki o‘lim sababiga ko‘ra hisoblanadi.

Masalan: **Yosh guruhiga xos o‘lim koeffitsiyenti = ma’lum yosh guruhidagi vafot etganlar soni / shu yosh guruhidagi aholi soni × 1000.**

O‘lim sabablarini tahlil qilish gigiyenik jihatdan katta ahamiyatga ega. Chunki o‘limning asosiy sabablarini aniqlash profilaktika choralarini rejalashtirishga yordam beradi. O‘lim ko‘rsatkichlarining yuqoriligi har doim ham yashash sharoitining yomonligini anglatmaydi. Masalan, aholining yosh tarkibi “qarigan” hududlarda umumiy o‘lim ko‘rsatkichi yosh aholi ko‘p bo‘lgan hududlarga qaraganda yuqori bo‘lishi mumkin. Shu sababli taqqoslashda yosh bo‘yicha standartlashtirishdan foydalanish kerak.

Chaqaloqlar va bolalar salomatligi ko‘rsatkichlari

Bolalar salomatligi jamiyat salomatligining muhim indikatoridir. Ayniqsa, chaqaloqlar o‘limi, neonatal o‘lim, 5 yoshgacha bo‘lgan bolalar o‘limi, tug‘ruqdagi asoratlar va bolalarning jismoniy rivojlanishi muhim ahamiyatga ega.

Chaqaloqlar o‘limi koeffitsiyenti odatda bir yoshga yetmasdan vafot etgan bolalar sonining tirik tug‘ilganlar soniga nisbati orqali baholanadi. JSSTning sog‘liqni monitoring qilish tizimida neonatal va 5 yoshgacha bo‘lgan bolalar o‘limi asosiy natijaviy indikatorlar qatoriga kiritilgan. Bolalar o‘limiga ijtimoiy-iqtisodiy sharoit, onaning salomatligi, homiladorlikni olib borish sifati, tug‘ruq sharoitlari, ovqatlanish, yuqumli kasalliklar, ichimlik suvi sifati va sanitariya sharoitlari ta’sir qilishi mumkin. Shu sababli bolalar salomatligi ko‘rsatkichlari hududning sanitariya-gigiyenik holatini baholashda ham muhim indikator hisoblanadi.

Onalar salomatligi ko‘rsatkichlari

Onalar salomatligi jamiyatning tibbiy va ijtimoiy rivojlanganlik darajasini aks ettiruvchi muhim yo‘nalishlardan biridir.

Onalar salomatligini baholashda:

- onalar o‘limi;
- homiladorlik davridagi asoratlar;
- tug‘ruq asoratlari;
- prenatal tibbiy yordamdan foydalanish;
- malakali tibbiy xodim tomonidan tug‘ruqni qabul qilish;
- reproduktiv salomatlik ko‘rsatkichlari kabi indikatorlar qo‘llanadi.

Onalar o‘limining sabablari tibbiy yordam sifati bilan birga ijtimoiy va gigiyenik sharoitlar bilan ham bog‘liq bo‘lishi mumkin. Shu sababli onalar salomatligini baholash kompleks yondashuvni talab qiladi.

Aholining jismoniy rivojlanishini baholash

Jismoniy rivojlanish organizmning o‘sishi va shakllanishini ifodalovchi muhim biologik ko‘rsatkichdir. Ayniqsa, bolalar va o‘smirlarning jismoniy rivojlanishini o‘rganishda uning ahamiyati katta. Asosiy antropometrik ko‘rsatkichlarga:

- bo‘y uzunligi;
- tana vazni;
- ko‘krak qafasi aylanasi;
- tana massasi indeksi;
- mushak kuchi;
- o‘pkaning tiriklik sig‘imi kabilar kiradi.

Bolalarning jismoniy rivojlanishi ovqatlanish, jismoniy faollik, uyqu, kun tartibi, ekologik sharoit, ijtimoiy-iqtisodiy holat va boshqa omillarga bog‘liq.

Jismoniy rivojlanish ma’lumotlarini baholashda yosh va jinsga mos standartlardan foydalanish zarur. Bir guruhdagi o‘rtacha qiymatning o‘zi bolaning individual salomatligini to‘liq ifodalamasligi mumkin.

Gigiyenik omillar va aholi salomatligi

Aholi salomatligining shakllanishida yashash muhiti muhim o‘rin tutadi. Gigiyenik baholashda quyidagi muhit omillariga alohida e’tibor beriladi:

Atmosfera havosi: Atmosfera havosining chang, azot oksidlari, oltingugurt birikmalari, uglerod oksidi, mayda dispers zarrachalar va boshqa ifloslantiruvchilar bilan ifloslanishi aholi salomatligiga salbiy ta’sir ko‘rsatishi mumkin. Shuning uchun havo sifatini baholashda ifloslantiruvchi moddalar konsentratsiyasi, ularning me’yoriy qiymatlarga nisbati va aholining ekspozitsiyasi hisobga olinadi.

Ichimlik suvi: Ichimlik suvining epidemiologik va kimyoviy xavfsizligi aholi salomatligi uchun muhimdir. Suvning mikrobiologik ifloslanishi ichak infeksiyalari xavfini oshirishi mumkin. JSST ma’lumotlariga ko‘ra, xavfsiz ichimlik suvi, sanitariya va gigiyena xizmatlari aholining salomatligini himoya qilishda muhim omillardir.

Sanitariya sharoitlari: Sanitariya infratuzilmasining yetarli emasligi yuqumli kasalliklarning tarqalishi, ovqatlanish va bolalar salomatligi bilan bog‘liq muammolar xavfini oshirishi mumkin. JSST sanitariya xizmatlaridan foydalanishni sog‘liq va ijtimoiy rivojlanishni monitoring qilishda muhim indikator sifatida ko‘rsatadi.

Uy-joy sharoitlari; Uy-joyning maydoni, shamollatilishi, tabiiy va sun’iy yoritilishi, mikroiqlim, namlik, isitish tizimi, shovqin darajasi va sanitariya holati inson salomatligiga ta’sir qiluvchi omillar hisoblanadi.

Ovqatlanish; Aholining ovqatlanish sifati salomatlikning asosiy determinantlaridan biridir. Ratsionning energiya qiymati, oqsil, yog‘, uglevod, vitamin va mineral moddalarning yetarliligi hamda ovqatlanish rejimi baholanadi. Noto‘g‘ri ovqatlanish semirish, yurak-qon tomir kasalliklari, qandli diabet va boshqa surunkali kasalliklarning rivojlanish xavfi bilan bog‘liq bo‘lishi mumkin.

Sanitariya-gigiyenik sharoitlarni baholash: Aholi salomatligini gigiyenik baholashda WASH — suv, sanitariya va shaxsiy gigiyena ko‘rsatkichlari alohida ahamiyatga ega. JSSTning Global Health Observatory tizimida “kamida asosiy sanitariya xizmatlaridan foydalanayotgan aholi ulushi” alohida indikator sifatida yuritiladi. Ushbu indikator yaxshilangan sanitariya inshootlaridan foydalanadigan va ularni boshqa xo‘jaliklar bilan bo‘lishmaydigan aholi ulushini ifodalaydi. 2022-yilda dunyo aholisining 57 foizi xavfsiz boshqariladigan sanitariya xizmatlaridan foydalangan. Shu bilan birga, 1,5 milliarddan ortiq odam hali ham asosiy sanitariya xizmatlaridan to‘liq foydalana olmagan. JSST sanitariya sharoitlarining yetarli emasligini diareya, vabo, dizenteriya, ichak parazitar kasalliklari va boshqa salomatlik muammolari bilan bog‘laydi. Gigiyenik baholashda quyidagi mezonlarni o‘rganish mumkin:

Ichimlik suvi; aholining xavfsiz ichimlik suvi bilan ta’minlanganlik darajasi;

- kanalizatsiya tizimining mavjudligi;
- chiqindilarni yig‘ish va utilizatsiya qilish holati;
- uy-joylarning sanitariya holati;
- qo‘l yuvish uchun sharoitlarning mavjudligi;
- maktab va ish joylaridagi sanitariya sharoitlari;
- oziq-ovqat mahsulotlarining sanitariya xavfsizligi.

Salomatlik ko‘rsatkichlarini statistik baholash

Aholi salomatligi ko‘rsatkichlarini to‘g‘ri baholash uchun statistik usullardan foydalanish zarur.

Asosiy statistik usullar quyidagilardan iborat:

- mutlaq qiymatlarni hisoblash;
- nisbiy ko‘rsatkichlarni aniqlash;
- intensiv koeffitsiyentlarni hisoblash;
- ekstensiv ko‘rsatkichlarni aniqlash;
- o‘rtacha qiymatlarni hisoblash;
- dinamik qatorlarni tahlil qilish;
- standartlashtirish;
- korrelyatsion tahlil;
- statistik ishonchlilikni baholash.

Intensiv ko‘rsatkich hodisaning muhitga yoki aholiga nisbatan tarqalishini ko‘rsatadi. Masalan, 1000 yoki 100 000 aholiga to‘g‘ri keladigan kasallanish soni.

Ekstensiv ko‘rsatkich esa hodisaning tarkibini ifodalaydi. Masalan, barcha kasalliklar tarkibida yurak-qon tomir kasalliklarining foizdagi ulushi.

Turli hududlarni taqqoslashda aholining yosh va jins tarkibi bir xil bo‘lmasa, standartlashtirish usulidan foydalanish kerak. Bu usul demografik tarkibdagi farqlarning statistik natijaga ta’sirini kamaytirishga yordam beradi. JSSTning 2025-yilda chop etilgan sog‘liq ma’lumotlari, statistika va sog‘liq indikatorlari lug‘ati indikatorlarni aniqlash, tasniflash, tahlil qilish va validatsiya qilish uchun standart terminologiyani taqdim etadi.

Salomatlik ko‘rsatkichlarini hududlar bo‘yicha baholash

Aholining salomatligini gigiyenik baholashda hududiy taqqoslash muhim metodlardan biridir. Masalan, sanoat rivojlangan hududdagi kasallanish ko‘rsatkichlarini qishloq xo‘jaligiga ixtisoslashgan hudud ko‘rsatkichlari bilan solishtirish mumkin.

Biroq bunday taqqoslashda quyidagi omillar hisobga olinishi lozim:

- aholining yosh tarkibi;
- jinsiy tarkibi;
- urbanizatsiya darajasi;
- ijtimoiy-iqtisodiy sharoit;
- tibbiy yordamning mavjudligi;
- diagnostika imkoniyatlari;
- ekologik sharoit;
- aholi migratsiyasi;
- statistik ma’lumotlarning to‘liqligi.

Aholining kasallanish darajasi yuqori bo‘lgan hududda tibbiy xizmatlarning yaxshi yo‘lga qo‘yilgani sababli kasalliklar ko‘proq aniqlanishi ham mumkin. Shuning uchun faqat bitta ko‘rsatkich asosida hududning gigiyenik holati to‘g‘risida yakuniy xulosa chiqarish to‘g‘ri emas.

Salomatlik ko‘rsatkichlarini kompleks gigiyenik baholash

Kompleks baholashda salomatlik ko‘rsatkichlari va ularga ta’sir qiluvchi gigiyenik omillar birgalikda o‘rganiladi. Masalan, ma’lum hududda nafas olish tizimi kasalliklari ko‘paygan bo‘lsa, quyidagi ma’lumotlarni birgalikda tahlil qilish maqsadga muvofiq:

- Atmosfera havosidagi ifloslantiruvchi moddalar miqdori.
- Sanoat korxonalari soni va faoliyati.
- Avtotransport zichligi.
- Aholining yosh va jins tarkibi.
- Chekish tarqalganligi.
- Tibbiy yordamga murojaat qilish darajasi.
- Kasalliklarni aniqlash va ro‘yxatga olish sifati.
- Kasallanishning yillar bo‘yicha dinamikasi.

Shunday kompleks tahlil kasallik ko‘rsatkichlarining ehtimoliy xavf omillari bilan bog‘liqligini aniqlash imkonini beradi.

Gigiyenik baholashning amaliy ahamiyati

Aholining salomatlik ko‘rsatkichlarini gigiyenik baholash amaliy sog‘liqni saqlash uchun bir qator muhim vazifalarni hal qilish imkonini beradi. Birinchidan, kasalliklarning hududiy va yosh-jins bo‘yicha tarqalishini aniqlash mumkin. Ikkinchidan, salomatlikka salbiy ta’sir qiluvchi ekologik va ijtimoiy omillarni aniqlashga imkon beradi. Uchinchidan, profilaktik tadbirlarning ustuvor yo‘nalishlarini belgilash mumkin. To‘rtinchidan, sanitariya-gigiyena tadbirlarining samaradorligini vaqt davomida baholash mumkin. Beshinchidan, sog‘liqni saqlash resurslarini aholining real ehtiyojlariga muvofiq rejalashtirish imkoniyati paydo bo‘ladi. JSSTning birlamchi tibbiy yordamni monitoring qilish tizimida sog‘liq natijalari bilan birga xizmat qamrovi, tenglik, sifat va sog‘liq determinantlarini birgalikda kuzatish tavsiya qilinadi.

Xulosa aytganda, aholining salomatlik ko‘rsatkichlarini gigiyenik baholash sog‘liqni saqlash, gigiyena va epidemiologiya amaliyotining muhim yo‘nalishlaridan biridir. Aholi salomatligini to‘g‘ri baholash uchun faqat kasallanish yoki o‘lim ko‘rsatkichlarini o‘rganish yetarli emas. Demografik holat, jismoniy rivojlanish, onalar va

bolalar salomatligi, nogironlik, hayot davomiyligi, tibbiy yordamdan foydalanish imkoniyati hamda yashash muhitining sanitariya-gigiyenik holati kompleks tarzda tahlil qilinishi lozim. Gigiyenik baholashning muhim jihati — salomatlik ko‘rsatkichlarini ularga ta’sir qiluvchi tashqi muhit omillari bilan birgalikda o‘rganishdir. Havo va suv sifati, sanitariya, chiqindilarni boshqarish, uy-joy sharoitlari, ovqatlanish, mehnat sharoitlari va turmush tarzi aholining salomatlik holatini shakllantiruvchi muhim determinantlardir. Salomatlik indikatorlarini to‘g‘ri tanlash va standart metodlar asosida hisoblash hududlar o‘rtasida ishonchli taqqoslash olib borish imkonini beradi. JSST sog‘liq indikatorlarini standartlashtirish, ularni muntazam monitoring qilish va turli darajalarda — mahalliy, milliy va xalqaro miqyosda — taqqoslash uchun indikatorlar tizimidan foydalanadi.

Shunday qilib, aholining salomatlik ko‘rsatkichlarini gigiyenik baholash profilaktik tibbiyotning muhim vositasi bo‘lib, kasalliklarning oldini olish, sog‘lom turmush tarzini shakllantirish, yashash muhitini yaxshilash va aholining hayot sifatini oshirishga qaratilgan tadbirlarni ilmiy asoslash imkonini beradi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. World Health Organization. Glossary of health data, statistics and public health indicators. Geneva: WHO, 2025. ISBN 978-92-4-010548-5. Всемирная организация здравоохранения

2. World Health Organization. World Health Statistics 2026: Monitoring health for the SDGs, sustainable development goals. Geneva: WHO, 2026. Всемирная организация здравоохранения

3. World Health Organization. 2018 Global reference list of 100 core health indicators (plus health-related SDGs). Geneva: WHO, 2018. Всемирная организация здравоохранения

4. World Health Organization. PHC measurement framework and indicators: monitoring health systems through a primary health care lens. Geneva: WHO. Всемирная организация здравоохранения

5. World Health Organization. Sanitation: Fact sheet. Geneva: WHO, 2024. Всемирная организация здравоохранения

6. World Health Organization. WASH basic sanitation services, population using at least (%): Global Health Observatory indicator. Geneva: WHO. Всемирная организация здравоохранения

7. World Health Organization. World Health Statistics: The Global Health Observatory. Geneva: WHO. Всемирная организация здравоохранения

8. World Health Organization. Compendium of WHO environmental health indicators. Geneva: WHO. IRIS

9. World Health Organization. Water, sanitation and hygiene: monitoring and assessment. Geneva: WHO. IRIS

10. World Health Organization. Health-related indicators and guidance for healthy urban environments. Geneva: WHO. Всемирная организация здравоохранения